

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPA, ION

Îndrumător de scriere corectă: cuvinte scrise cu cratimă, împreună sau separat, ortograme / Ion Popa, Marinela Popa. – București: Editura NICULESCU, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-748-852-7

I. Popa, Marinela

372.45

© Editura NICULESCU, 2014

Adresa: Bd. Regiei 6D

060204 – București, România

Comenzi: (+40)21-312.97.82

Fax: (+40)21-312.97.83

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Coperta: *Carmen Lucaci*

Redactor: *Georgeta Virtic*

Tehnoredactare: *Șerban-Alexandru Popină*

Tipărit la FED Print S.A.

ISBN 978-973-748-852-7

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.

Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Cuprins

Câteva precizări 7

PARTEA ÎNTÂI

A. Semnele ortografice folosite în scrierea cu cratimă

și în cuvinte separate 8

I. Blancul 8

II. Cratima 9

B. Scrierea cuvintelor derivate 11

C. Scrierea cuvintelor compuse și a locuțiunilor 12

D. Ortografia și ortoepia părților de vorbire 15

I. Substantivul și articolul 15

II. Adjectivul 20

III. Pronumele și adjectivele pronominale 21

IV. Numeralul 25

V. Verbul 26

VI. Adverbul 27

VII. Prepoziția 29

VIII. Conjunția 29

IX. Interjecția 30

E. Abrevierile și semnele ortografice 31

PARTEA A DOUA

F. Abrevieri folosite în indexul de cuvinte	33
G. Index de cuvinte și de structuri lingvistice scrise cu cratimă, împreună sau separat	35

PARTEA A TREIA

H. Ortograme & omofone.....	119
Bibliografie selectivă	190

Câteva precizări

Volumul de față este, de fapt, o continuare a lucrării noastre anterioare intitulată *Îndrumător de pronunțare și de scriere corectă*, apărută la Editura Niculescu în anul 2010.

De data aceasta, supunem atenției celor interesați **scrierea cuvintelor cu cratimă, împreună sau separat**. Este, așadar, vorba despre majoritatea cuvintelor compuse și, în parte, despre cele derivate. Nu am avut în vedere cuvintele compuse cu elemente de compunere sau prin abreviere, întrucât acestea se scriu împreună, urmate sau nu de punct (în cazul celor abreviate la inițială), iar în privința cuvintelor derivate, acestea se scriu, de asemenea, împreună cu afixele și rareori se folosește cratima – doar pentru a marca situațiile aparte de evidențiere a acestora.

Lucrarea este structurată în trei părți. **Prima parte** cuprinde elementele teoretice referitoare la două dintre semnele ortografice folosite în scrierea cu cratimă sau în cuvinte separate: **blancul și cratima**. La acestea se adaugă **regulile de folosire a cratimei și de scriere în cuvinte separate ori împreună** a unor cuvinte derivate și compuse, precum și a unor structuri lingvistice neîncadrate acestora.

În cea de-a **doua parte** sunt incluse toate aceste cuvinte și structuri extrase din ediția a doua a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, iar **partea a treia** conține o serie de **ortograme referitoare, mai ales, la structurile lingvistice omofone** care figurează sau nu în indexul cuprins în partea a doua. Majoritatea dintre acestea sunt **omofone neomografe**, scriindu-se diferit, și de aceea, în mod automat, ele constituie și ortograme diferite. Ortogramele respective sunt însoțite, de fiecare dată, de exemple și de explicații.

Considerăm că această lucrare este de folos tuturor celor care doresc să-și perfecționeze scrierea în limba română sau se pregătesc pentru diferite examene (evaluare națională, bacalaureat, admitere în învățământul superior). Nu în ultimul rând credem că ea este la fel de folositoare și în pregătirea lecțiilor de zi cu zi de către toți elevii, indiferent cărui ciclu de învățământ aparțin.

Autorii

PARTEA ÎNTÂI

A. SEMNELE ORTOGRAFICE FOLOSITE ÎN SCRIEREA CU CRATIMĂ ȘI ÎN CUVINTE SEPARATE

Semnele ortografice sunt semne auxiliare folosite în scris, la nivelul cuvântului (în interiorul unor cuvinte, pe lângă segmente de cuvinte sau între cuvinte care formează o unitate), precum și în unele abrevieri.

Semnele ortografice sunt **apostroful, bara oblică, blancul, cratima, linia de pauză, punctul, virgula**.

Unele dintre aceste semne, în anumite situații, sunt echivalente, putându-se cumula și/sau substitui.

Dintre semnele ortografice **pot fi și semne de punctuație: bara oblică, blancul, cratima, linia de pauză, punctul și virgula**.

Ca **semne de punctuație**, au rolul de a marca, în scris, pauzele, întreruperea cursului vorbirii prin care se exprimă diferite raporturi stabilite între cuvinte, grupuri sintactice sau propoziții.

Dintre semnele ortografice menționate ne vom referi doar la **blanc** și la **cratimă**, implicate în scrierea separată și cu cratimă a cuvintelor.

I. Blancul sau pauza albă constă în absența oricărui semn și este spațiul liber prin care se delimitează cuvintele sau enunțurile (propozițiile și frazele) între ele.

El are rolul:

1. de a delimita și de a separa cuvintele sau elementele componente ale unor cuvinte compuse ori ale locuțiunilor: *Anul Nou, câte doi, altă dată, din când în când*;
2. de a distinge și de a diferenția secvențele identice ca sunete constitutive, dar diferite ca scriere: *odată/o dată, demult/de mult* etc.;

3. de a compensa absența punctului în abrevierile cu inițiale majuscule: *ONU, IDEB* etc.

Ca **semn de punctuație**, marchează o pauză în vorbire pentru a distinge elementele componente ale enunțului.

II. Cratima

Ca **semn ortografic**, cratima are următoarele roluri:

1. marchează rostirea (pronunțarea) împreună a două sau a mai multor cuvinte, fără modificări fonetice, eventual cu apariția vocalei de legătură *u*, atunci când cratima corespunde cu tăietura silabică: *ducându-le, întreba-se-vor, dându-mi-le* etc.;
2. marchează rostirea (pronunțarea) într-o singură silabă, cu anumite modificări fonetice (diftongare, triftongare sau elidare) a două cuvinte întregi *să-i (dea)*, a unui cuvânt întreg și a începutului altui cuvânt (*mi-aduce*), a sfârșitului unui cuvânt și a unui cuvânt întreg (*ducându-l*) sau a sfârșitului unui cuvânt și a începutului altuia (*dac-auzea*);
3. redă rostirea în tempo rapid a derivatelor cu prefixele *re-* și *ne-* de la teme care încep cu *im-*, *in-* și, neliterar, a compuselor cu prepoziția *de* de la același tip de teme, notând și dispariția lui *î-* inițial din cuvintele de bază: *ne-mpăcat, ne-ncetat, a re-mpărți, a re-ncălzi, de-nmulțit, de-mpărțit*;
4. desparte silabele unui cuvânt pronunțat sacadat, cu valoare stilistică: *Im-be-ci-lu-le!*;
5. servește la atașarea unor anumite sufixe și prefixe: *poe-esc, ex-ministru*;
6. unește elementele componente ale unor cuvinte compuse prin alăturare sau ale unor locuțiuni: *mai-mult-ca-perfect, prim-ministru, bun-simț, calea-valea* etc.;
7. unește un substantiv nearticulat denumind grade de rudenie sau relații sociale și un adjectiv posesiv cu sau fără dispariția unor sunete: *mamă-ta/mă-ta, stăpână-sa*;
8. leagă articolul hotărât enclitic sau desinența de anumite cuvinte:
 - a) numele literelor și al sunetelor: *x-ul, x-uri*;
 - b) substantive provenite din numerale cardinale notate cu cifre: *10-le* (a fost trecut în catalog);
 - c) împrumuturile și numele de locuri care la finală prezintă deosebiri între pronunție și scriere: *bleu-ul, show-ul, show-uri, Bruxelles-ul* etc.;
 - d) substantive provenite din abrevieri sau sigle: *pH-ul, RATB-ul*;

9. leagă formanții *-lea* și *-a* la numeralele ordinale și *-ime* la cele fracționare când sunt scrise cu cifre: *al II-lea, a 3-a, 16-imi* etc.;
10. marchează absența unor sunete în interiorul unor abrevieri: *d-ta, ad-ție*;
11. apare în interiorul unor abrevieri ale cuvintelor compuse scrise cu cratimă: *lt.-maj.* (locotenent major);
12. leagă interjecții identice repetate: *cioc-cioc, pâș-pâș* etc. sau alte cuvinte care se repetă identic (*mai-mai, prea-prea*).

Ca semn de punctuație, se folosește:

1. între cuvinte repetate care alcătuiesc o unitate: *rânduri-rânduri, râuri-râuri*;
2. între numerale juxtapuse care exprimă o aproximație: *doi-trei (kilometri)*;
3. între cuvinte care indică limitele în spațiu sau în timp: *ruta București-Brașov, perioada 1-10 mai*; în această situație se poate folosi și linia de pauză, care, sub aspect grafic, este mai mare decât cratima (v. *Gramatica limbii române*, Ed. Academiei Române, 2005, pp. 954-955).

B. SCRIEREA CUVINTELOR DERIVATE

1. **Derivatele cu sufixe** se scriu de regulă într-un cuvânt, chiar în situația derivatelor de la cuvinte compuse sau de la grupuri de cuvinte: *antonpannesc, newyorkez, târgumureșean* etc.; fac însă excepție de la această regulă, scriindu-se cu cratimă:

- a) cuvintele derivate de la compusele din abrevieri literale sau de la litere: *I.T.B.-ist, X-ulescu*; se scriu însă într-un cuvânt derivatele devenite cuvinte: *ceferist*;
- b) derivatele de la nume proprii străine a căror finală prezintă deosebiri între scriere și pronunțare: *poe-esc, rousseau-ism, shakespeare-ian*; acestea se pot scrie și împreună (cu căderea, uneori, a vocalei finale a numelui): *poeesc, rousseauism, shakespeareian*.

2. **Derivatele cu prefixe** se scriu, de regulă, într-un cuvânt (*antisocial, coopera, răsucite, preșcolar* etc.), dar pot exista și următoarele excepții în care se folosește cratima:

- a) la derivatele cu prefixul *ex-* cu sensul „fost”: *ex-director, ex-ministru*;
- b) la derivatele formate de la un pronume substantivat, de la indicarea prescurtată a unui an calendaristic, de la un nume propriu, de la o literă sau de la o abreviere: *non-eu, post-'989, ne-Matei, pro-X, non-a, pro-NATO*;
- c) la derivatele cu prefixul *ne-* și *re-* urmate de o temă care începe cu un *î* elidat: *ne-mblânzit, re-nceput* etc.;
- d) când se urmărește punerea în evidență a prefixului: *ultra-progresist*;
- e) când se repetă același prefix sau există mai multe prefixe diferite (derivate supraprefixate): *extra-extrafin, răs-răscitit* etc.;
- f) când se repetă aceeași literă la sfârșitul prefixului și la începutul cuvântului de bază: *răs-străbun*;
- g) când trebuie realizată deosebirea dintre omonime: *pre-text* („precedă un text”) – *pretext* („motiv”); *re-crea* („a crea din nou”) – *recrea* („a se odihni”).

Derivatele din ultimele patru categorii (*d-g*) pot fi scrise și într-un cuvânt: *ultraprogresist, extraextrafin, pretext* etc.

3. Formele negative ale participiului și gerunziului care au adverbul *mai* intercalat între prefixul *ne-* și verb se scriu într-un cuvânt: *nemai-auzit, nemai-pomenit, nemai-având, nemai-știind* etc.

4. Prefixele pot fi folosite și independent când se opun cuvântului de bază sau unui cuvânt derivat cu alt prefix: el este *hipertensiv*, iar celălalt e *hipo*.

C. SCRIEREA CUVINTELOR COMPUSE ȘI A LOCUȚIUNILOR

Cuvintele compuse se scriu într-un cuvânt, cu cratimă sau în cuvinte separate, în funcție de unitatea morfologică, de ceea ce denumesc și de elementele componente.

1. Se scriu într-un cuvânt următoarele categorii de cuvinte:

- substantivele comune și proprii compuse prin contopire (unire, sudare, alipire), cu elemente de compunere și prin abreviere: *unt-delemn, bunăstare, Câmpulung, aeroport, fotosinteză, aprozar, Plafar* etc.;
 - adjectivele compuse prin contopire (unire, sudare, alipire), cu elemente de compunere și, simultan, prin compunere și derivare cu sufixe: *atotștiutor, binefăcător, autobiografie, balneoclimateric, băimărean* etc.;
 - unele feluri de pronume și adjective pronominale compuse prin contopire (personal, personal de politețe, reflexiv, de întărire, demonstrativ, nehotărât): *dânsul, dumnealui, sieși, însuși, același, celălalt, fiecare, altcineva* etc.;
 - unele feluri de numere compuse prin contopire (cardinale de la 11 până la 19 și cele care arată zecile, cele ordinale, cele colective): *unsprezece, douăzeci, dintâi, tuspatriu, câteșitrei*;
 - adverbele compuse prin contopire, în funcție de termenii componenți: *acasă, dinainte, dinafară, degrabă, îndeaproape, altădată, alaltăieri, astfel, nicidecum, niciodată, oricând, bunăoară, iarăși, undeva, totdeauna, pasămite, darămite* etc.;
 - prepozițiile ai căror termeni s-au contopit, nemaifiind sesizate ca elemente componente: *despre, înspre, dintre, printre, deasupra* etc.;
 - conjuncțiile compuse ai căror termeni au fuzionat: *deoarece, fiindcă, întrucât* etc.;
 - unele interjecții ca: *tralala, heirup, iacătă*.
- Vezi și capitolul următor, **Ortografia și ortoepia părților de vorbire**.

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de cuvinte, în funcție de elementele lor componente și de ceea ce denumesc ele:

- substantivele comune și proprii compuse prin alăturare: *sud-american, prim-plan, liber-profesionist, după-masă, lăcătuș-mecanic, bun-simț, bună-credință, dublu-decalitru, prim-ministru, cal-de-mare, du-te-vino, Bistrița-Năsăud, Domnești-Sud, Ana-Maria, Mihăilescu-Brăila, Ștefan-Vodă, Albă-ca-Zăpada, Carul-Mare* etc.;
- adjectivele compuse prin alăturare: *afro-asiatic, indo-european, nord-asiatic; româno-turc, economico-socială; alb-gălbui, verde-închis; așa-numit, nou-născut, drept-credincios* etc.;
- adverbele compuse cu *astă* (*astă-vară, astă-iarnă, astă-noapte* etc.) și unele locuțiuni adverbiale (*într-adins, dintr-adins, calea-valea, treacă-meargă* etc.);
- prepoziția compusă *de-a* (când intră în alcătuirea unor locuțiuni): *de-a lungul, de-a valma* etc.;
- interjecțiile de tipul: *tic-tac, haida-de, tura-vura* etc. Vezi și capitolul **Ortografia și ortoepia părților de vorbire**.

3. Se scriu în cuvinte separate următoarele categorii de cuvinte:

- unele substantive proprii compuse prin alăturare, în funcție de elementele lor componente și de ceea ce denumesc acestea: *Câmpia Burnas, Delta Dunării, America de Nord, La Om, Trei Brazi, Oceanul Înghețat de Nord, Mihai Viteazul, Radu de la Afumați, Ștefan cel Mare* etc.;
 - grupurile sintactice stabile care desemnează împreună specii, genuri, varietăți de plante, de animale, de minerale, de substanțe etc.: *apă oxigenată, apă tare, ardei gras, Marele Alb, oxid de zinc* etc.;
 - pronumele relativ compus: *cel ce (cea ce, cei ce, cele ce)*;
 - unele numere cardinale și ordinale, numerele adverbiale și cele distributive: *treizeci și unu, a treizeci și una, de două ori, a doua oară, câte doi* etc.;
 - unele prepoziții compuse: *de la, de lângă, de pe la* etc.;
 - unele conjuncții compuse: *ca (...) să, cum că*.
- Vezi și capitolul **Ortografia și ortoepia părților de vorbire**.

4. Locuțiunile se scriu în general în cuvinte separate, nedeosebindu-se grafic de grupurile libere de cuvinte. Este vorba de locuțiuni:

- adjectivele: *de treabă, de milioane, fel de fel* etc.;
- adverbiale: *de asemenea, de jur împrejur, din când în când, din ce în ce* etc.;

- c) conjuncționale: *precum și, de vreme ce, ca și cum, chiar dacă* etc.;
- d) interjecționale: *nu zău, Doamne ferește, ia te uită* etc.;
- e) prepoziționale: *în loc de, în fața, în jurul, odată cu* etc.;
- f) pronomiale de politețe și nehotărâte: *Domnia Ta, Excelența Sa, cine știe ce, cine știe cine* etc.;
- g) substantivale: *aducere aminte, ținere de minte, părere de rău* etc.;
- h) verbale: *a-și aduce aminte, a ține minte, a-i părea rău* etc.

5. Se scriu cu cratimă unele locuțiuni adverbiale rimate sau/și ritmate: *calea-valea, câine-câinește, treacă-meargă, vrând-nevrând* etc.

6. Se despart prin virgulă grupurile componente ale unor locuțiuni adverbiale cu structură simetrică, uneori rimate sau/și ritmate: *cu chiu, cu vai; de bine, de rău; de voie, de nevoie*.

D. ORTOGRAFIA ȘI ORTOEPIA PĂRȚILOR DE VORBIRE

I. Substantivul și articolul

Scrierea cu cratimă

1. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de substantive comune compuse alcătuite din:

- a) substantiv + substantiv în N.-Ac.: *câine-lup, nord-est, bloc-turn, cal-putere, redactor-șef, bloc-diagramă, cuvânt-cheie, pasăre-liră, zi-muncă, mașină-capcană* etc.;
- b) substantiv precedat sau urmat de un adjectiv: *bună-credință, rea-voință, bună-cuviință, rea-credință, argint-viu, burtă-verde, coate-goale, lemn-câinesc, sânge-rece* etc.;
- c) substantiv precedat de un numeral: *dublu-decalitru, prim-ministru, viceprim-ministru, prim-plan, triplu-sec, triplu-voal* (dar: *triplusalt*), *trei-frați-pătați, nouă-ochi* (pește) etc.;
- d) substantiv articulat hotărât urmat de un substantiv în genitiv: *floarea-soarelui, ochiul-boului, gura-leului, sângele-voinicului, ciuboșica-cucului* etc.;
- e) substantive legate prin prepoziție: *cal-de-mare, brânză-n-sticlă, floare-de-colt, viță-de-vie, drum-de-fier* etc.;
- f) substantiv precedat de prepoziție: *după-masă, după-prânz, după-amiază* etc.;
- g) verbe însoțite de substantive sau/și pronume cu aspect de propoziție sau frază: *gură-cască, papă-lapte, du-te-vino, nu-mă-uita, târâie-brâu, zgârie-brânză* etc.;
- h) dintr-un număr mai mare de termeni, tipuri izolate: *iarba-datului-și-a-faptului, mai-marele, mai-mult-ca-perfect, cuvânt-înainte, un scârta-scârta* etc.;
- i) elemente de compunere vechi + cuvinte existente separat în limba română: *treti-logofăt, vel-armaș*.

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de substantive proprii compuse:

- a) numele proprii geografice și teritorial-administrative alcătuite din două substantive cu formă de N.-Ac. care sunt:
 - două nume topice proprii: *Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Caraș-Severin* etc.;
 - un nume topic și unul generic: *Borșa-Cătun, Broșteni-Deal, Domnești-Sat* etc.;
 - un nume generic denumind altă realitate decât compusul și un nume topic: *Piatra-Olt, Poiana-Brașov, Baia-Sprie* etc.;
 - un nume topic și altul denumind originea sau ocupația: *Măneciu-Pământeni, Puchenii-Moșneni* etc.;
- b) numele de persoane (de familie și prenumele) dacă nu sunt scrise altfel de purtătorii lor, alcătuite din:
 - două prenume sau două nume: *Ana-Maria, Papadat-Bengescu* etc.; unele nume de persoane se scriu și într-un cuvânt: *Anamaria, Hagiculea* etc.;
 - un nume de persoană și unul topic: *Niculescu-Buzău, Rădulescu-Motru* etc.;
 - un nume de persoană și altul care indică o poreclă, o funcție sau rangul: *Vasilii-Birlic, Ștefan-Vodă, Ali-Pașa* etc.
- c) numele de personaje literare, ale celor din basme și povestiri alcătuite din:
 - nume proprii de persoane și un nume care indică rangul, gradul, funcția: *Aleodor-Împărat, Baba-Cloanța* etc.;
 - două substantive cu formă de N.-Ac.: *Tic-Pitic, Rilă-Iepurilă* etc.;
 - substantiv și substantiv în genitiv: *Păunașul-Codrilor, Zâna-Zorilor* etc.;
 - substantiv și adjectiv: *Harap-Alb, Făt-Frumos* etc.;
 - două substantive legate prin prepoziție sau adverb: *Craiul-de-Rouă, Șchiopul-cât-Cotul* etc.;
 - adjectiv și substantiv legate prin *ca*: *Albă-ca-Zăpada*;
 - verb și substantiv: *Strâmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră*;
 - dintr-un număr mai mare de termeni decât tipurile precedente, având o structură complexă: *Statu-Palmă-Barbă-Cot, Jumătate-de-Om-Călăre-pe-Jumătate-de-Iepure-Șchiop* etc.;
- d) unele nume de sărbători: *Moș-Ajun*;
- e) denumirile astronomice populare: *Calea-Laptelui, Carul-Mare, Cloșca-cu-Pui* etc.

Scrierea în cuvinte separate

1. Se scriu în cuvinte separate următoarele categorii de cuvinte:
 - a) grupurile de cuvinte cu structură sintactică stabilă alcătuite din substantiv sau adjectiv substantivizat, însoțit de unul sau mai multe determinante: *apă oxigenată, apă tare, ardei gras, oxid de zinc, prim ajutor, unt de cacao, apă minerală, director general* etc.;
 - b) substantivele compuse din doi sau mai mulți termeni a căror scriere s-a impus prin tradiție: *punct și virgulă, perfect compus, două puncte* etc.

2. Se scriu în cuvinte separate următoarele categorii de substantive proprii compuse:

- a) toate denumirile geografice și teritorial-administrative formate din:
 - substantiv + substantiv cu forma de N.-Ac. și valoare de apozitie: *Câmpia Burnas, Pădurea Andronache, Republica Mali* etc.;
 - substantiv + substantiv în G.: *Balta Brăilei, Calea Victoriei, Delta Dunării* etc.;
 - substantiv + adjectiv: *Marea Neagră, Baia Mare, Copșa Mică* etc.;
 - substantiv + prepoziție + substantiv sau adverb: *America de Nord, Crăciunelul de Sus* etc.;
 - prepoziție + substantiv: *La Om, Între Gârle* etc.;
 - substantiv însoțit de numeral: *Trei Brazi, Bulevardul 1848* etc.;
 - mai mulți termeni dintre cei menționați mai sus: *Oceanul Înghețat de Nord* etc.;
- b) numele proprii de personalități istorice și de personaje literare alcătuite din:
 - nume propriu urmat de adjectiv articulat cu articol hotărât sau precedat de articolul demonstrativ *cel*: *Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare* etc.;
 - nume propriu de persoană urmat de prepoziție și nume propriu geografic: *Pop de Băsești, Radu de la Afumați* etc.

Scrierea într-un cuvânt

1. Se scriu într-un cuvânt următoarele categorii de substantive comune compuse:

- a) substantivele comune compuse prin contopire nelegate prin vocală de legătură alcătuite din:
 - două sau mai multe substantive cu formă de N.-Ac.: *blocnotes, blocstart, concertmaistru, voltamper* etc.;